

11. Segal E. Acts of Faith / E. Segal. – N.Y. : Bantam USA, 2000. – 310 p.
12. Sheldon S. Bloodline / S. Sheldon. – N.Y. : Warner Books, 1999. – 460 p.
13. Trollope J. Second Honeymoon / J. Trollope. – L. : Black Swan, 2007. – 383 p.

*М. Я. Саламаха
(Львів)*

СИНОНІМІЧНІ ВІДНОШЕННЯ В АНГЛОМОВНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ СФЕРИ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

Виокремлено та проаналізовано основні типи синонімії в англomовній термінології сфери охорони довкілля. Розглянуто семантичні і структурні особливості термінологічних синонімічних об'єднань. Також запропоновано класифікацію синонімічних терміноодиниць за різними критеріями.

Ключові слова: *термінологія сфери охорони довкілля, синонімічні відношення, синонімія, варіантність*

Обнаружены и проанализированы основные типы синонимии в англоязычной терминологии сферы окружающей. Рассмотрены семантические и структурные особенности терминологических синонимических рядов. Предложена классификация синонимических единиц по разным критериям.

Ключевые слова: *терминология сферы охраны окружающей среды, синонимические отношения, синонимия, вариантность.*

The main types of synonymy in English Environmental Terminology have been identified. Semantic and structural features of terminological synonymous rows have been analyzed. Synonymous terms have been classified according to different criteria.

Key words: *Environmental Terminology, synonymous relations, synonymy, variability.*

Синонімічні відношення належать до парадигматичних відношень та свідчать про системність термінології в цілому. Сутність парадигматичних відношень полягає у подібності одиниць за одними компонентами та протиставленні – за іншими.

Якщо значення різних слів виявляють спільні семи, то вони є парадигматично співвіднесеними за змістом. Це призводить до одночасного розташування слів в кількох лексико-семантичних парадигмах. Панько Т. так і стверджує, що „єдність семантичної організації термінологіки у межах семантичного поля ґрунтується на специфічних кореляціях – синонімічних, гіпонімічних, антонімічних, конверсивних тощо” [9, с. 179].

Комплексне вивчення явища типів семантичних відношень та, зокрема, синонімічних відношень, у англомовній термінології сфери охорони довкілля ще не було об'єктом окремого вивчення, тому містить багато невіршених питань, що і зумовлює **актуальність** дослідження.

Англійській термінології сфери охорони довкілля, як і іншим термінологіям, притаманні парадигматичні відношення: синонімічні, антонімічні, полісемічні та гіпонімічні, які виникають між протиставлюваними мовними одиницями.

Одним із визначальних типів в системній організації термінів є синонімічні відношення. Синонімія термінів є невід'ємною рисою терміносистем, про що свідчать чисельні дослідження терміносистем різних галузей знань. Вивченню синонімії присвятили праці Д. С. Лотте, О. С. Ахманова, С. В. Гриньов, Д. Н Шмельов, Т. Г. Канделакі, А. Суперанська, О. Реформатський, В. Даниленко, Т. Р. Кияк, Б. Головін, І. Кочан, В. М. Лейчик, Б. М. Головін, С. Д. Шелов, Л. М. Алексеева та інші.

Дослідження термінологічної синонімії є актуальним і необхідним та зумовлене завданнями термінологічної практики. Синонімія як лінгвістичне явище стає більш характерною для сучасної англійської термінології, де багато питань залишаються невивченими.

Мета статті – проаналізувати специфіку синонімічних відношень в термінології сфери охорони довкілля, виявити їх лексико-семантичні та структурні особливості, функціонування термінів-синонімів в зазначеному контексті. Зазначена мета зумовила розв'язання наступних **завдань**: 1) виявити причини виникнення синонімії у досліджуваній термінології; 2) визначити особливості синонімічних відношень та 3) класифікувати синонімічні терміноодиниці за різними критеріями. **Предметом** дослідження

є процеси термінологічної синонімії. **Об'єктом** – термінологічні одиниці СОД.

Матеріалом для дослідження синонімічних відношень у досліджуваній термінології слугували спеціалізовані словники [1; 3; 6; 12], наукові видання та статті по охороні довкілля.

Нами виявлено 456 синонімів у досліджуваній термінології, що становить 19% із загальної кількості (2400 термінів). Серед них виокремлюємо 148 синонімічних рядів, кількість елементів у яких коливається від 2 до 8.

Для виявлення характеру і закономірностей синонімічних відношень в термінології сфери охорони довкілля було запропоновано об'єднати терміни в синонімічні ряди на базі інваріантної семантичної ознаки, яка і визначила синонімічну близькість. За допомогою методу компонентного аналізу термінологічні одиниці розкладено на менші одиниці змісту – семи.

Синонімія є найпоширенішим явищем у термінології сфери охорони довкілля. За Панько Т., синоніми в термінології – „це терміни, що належать до одного і того самого денотата, але мають відмінності в поняттєвому плані, а також відрізняються семантикою словотвірних елементів, етимологією, ступенем сучасності та особливостями функціонування” [9, с. 181].

Серед дослідників синонімії у термінознавстві виникло неоднозначне ставлення, що породило відсутність єдиного розуміння цього явища. Прибічники традиційної точки зору [8] вважають, що синонімія в термінології – явище негативне, оскільки „заплямовує термінологічну систему” [4, с. 21] і порушує одну з обов'язкових вимог, що висуваються для термінів [9, с. 147]. З іншого погляду (В. М. Лейчик, В. П. Даниленко, В. А. Татаринів, Б. М. Головін), це явище – позитивне, оскільки є закономірним результатом розвитку науки і свідчить про розширення можливостей спеціальної мови задовольнити професійно-комунікативні завдання [10, с. 25-32]. Ми дотримуємося думки, що термінологія повинна підпорядковуватись універсальним законам мови, тому, синонімія як лінгвістичне явище займає одне з центральних місць у термінознавстві.

Центральне слово в синонімічному ряді термінів характеризується інваріантними відносинами. Такий термін-домінанта володіє спільними семантичними ознаками, характерними для усь-

ого ряду [11, с. 93]. Інші терміни в синонімічному ряді, що називаються конститuentами, відрізняються від домінанти певними диференційними семантичними ознаками. В залежності від того, на якій відстані від терміна-домінанти розміщені синоніми з диференційними ознаками, розрізняємо **абсолютні синоніми**, які мають найменшу розбіжність семних ознак з домінантою і **відносні (часткові)**, які знаходяться на периферії та найбільше відрізняються диференційними ознаками. Детальніший аналіз абсолютних/відносних синонімів з відповідними прикладами наводимо нижче.

1) **Абсолютні синоніми** виникають у результаті зіткнення запозичень, кальок та термінів, створених на основі власної мови і характеризуються повним співпадінням семного складу, що свідчить про відображення ідентичних семантичних особливостей. Абсолютні терміни-синоніми є взаємозамінними у будь-якому контексті. В досліджуваній термінології нами виявлено 62% абсолютних синонімів, які є взаємозамінними. В якості прикладів абсолютних синонімів наведемо: *evaporation – vaporization – випаровування; anaerobic – anoxic – безкисневий; desalting – desalination – знесолення; poisonous substance – toxic agent – отруйна речовина та ін.* Отже, досліджувана термінологія насичена прикладами саме абсолютних синонімів.

2) **Відносні синоніми** – це синоніми, в яких виявлено тотожність окремих лексико-семантичних значень, тобто неповний збіг компонентного складу денотативних значень. До них відносимо терміни досліджуваної сфери, які мають одне і те ж саме семантичне ядро значення, але різні периферійні компоненти. Прикладами відносної синонімії є: *catastrophe – accident – crash – emergency – аварія; untreated – coarse – crude – raw – необроблений; emission – discharge – dumping – effusion – викиди.*

Для синонімії досліджуваної термінології характерною є варіантність форми термінів, під якою розуміємо формальні видозміни того самого мовного знака [2, с. 119]. Такі відношення варіантності виникають між одиницями, тотожними в плані змісту і відмінними в плані вираження [5, с. 151].

Доцільним вважаємо навести **види варіантів** формально-структурних варіантів, представлені прикладами досліджуваної терміносистеми: 1) **графічні** варіанти, які відрізняються напи-

санням, але мають однакову вимову. Такі варіанти пишуть як одне слово, як два окремі слова або слово через дефіс: *wastewater* – *waste water* – *стічні води*; *groundwater* – *ground water* – *нідземні ґрунтові води*. **2) фонетико-графічні** варіанти, які відрізняються вимовою і написанням, наприклад: *ecofriendly* – *ecafriendly* – *екологічний*; *absorption* – *adsorption* – *поглинання*. **3) словотвірні** варіанти синонімів англійської термінології сфери охорони довкілля, до яких зараховуємо ті, що відрізняються словотвірними афіксами, тобто це терміни, які позначають тотожні поняття, але мають певні відмінності на рівні афіксів, наприклад: *ecologic* – *ecological* – *екологічний*; *leaking* – *leakage* – *витікання*; *filtering* – *filtration* – *фільтрування*; *aquatic* – *aqueous* – *водний*. **4) синтаксичні** варіанти синонімів, які відрізняються синтаксичною позицією залежного слова – *rate of decay* – *decay rate* – *швидкість розкладу*; *reuse of wastewater* – *wastewater reuse* – *повторне використання стічних вод*.

3 точки зору структури, синоніми відрізняються способом позначення, тому їх поділяємо на: **1) однокореневі синоніми**, які відносимо до абсолютних. Їхня кількість у досліджуваній термінології є незначною, наприклад: *aquiclude* – *aquitard* – *водонепроникний*; **2) різнокореневі синоніми**: *basin* – *tank* – *резервуар*; *pollutant* – *contaminant* – *забруднювач*; *contagious* – *infectious* – *заразний*; *reservoir* – *storage* – *водойма*; *emissions* – *discharges* – *викиди*, *caustic* – *corrosive* – *їдкий*; *afterburner* – *combustor* – *споруда для спалювання*. Зазначимо, що кількість різнокореневих синонімів-елементів в синонімічному ряді може коливатися від 2 до 8. Однослівні різнокореневі синоніми становлять приблизно 60% від загальної кількості синонімів у досліджуваній термінології. **3) синоніми – терміносполуки**, тобто синтаксичні синоніми. Одне і те ж поняття позначається різними терміносполуками: *reclaimable wastewater* – *renovative wastewater* – *регенеровані стічні води*; *food chain* – *food web* – *харчовий ланцюг*; *refuse reclamation* – *waste disposal* – *утилізація відходів*. Серед трикомпонентних синонімів терміносполук є такі, які розрізняються лише одним компонентом, наприклад, *abrasive blasting cabinet* – *abrasive blasting chamber* – *камера для абразивно-струминного очищення*; *sewage disposal plant* – *waste disposal plant* – *очисна споруда*; **4) складені терміни-синоніми**: *cesspool* – *cesspit* – *помийна яма*;

5) прості – складені синоніми, тобто композити: *deforestation – clear-cutting – вирубування лісу*; **6) складений синонім – терміносполука** – *blowcase – acid egg – кислотна посудина*; тобто структурна різниця синонімів проявляється в називанні одного і того ж поняття простим терміном, в той час як інший синонім номінується терміносполукою. **7) терміносполука – відповідна аббревіатура**: *air quality index – AQI – показник якості повітря*; *environmental response team – ERT – команда швидкої допомоги у випадку надзвичайної ситуації в довкіллі*.

Щодо функцій синонімів найважливішими вважаємо функцію заміщення, пов'язану з прагненням уникнути небажаних повторів тих самих лексичних одиниць та функцію уточнення, пов'язану із бажанням чітко передати думку.

Висновки: 1) Нами виявлено 456 синонімів у термінології сфери охорони довкілля, що становить 19% із загальної кількості. Виокремлено 148 синонімічних рядів. 2) Враховуючи тотожність та відмінності в семантиці розрізняємо: абсолютні (або повні) синоніми; які становлять 62% від загальної кількості синонімів, та відносні(синтаксичні) або часткові. 3) Запропоновано класифікацію термінів-синонімів з точки зору структури, в якій переважають однослівні різнокореневі синоніми, та синоніми, представлені терміносполукою і відповідною аббревіатурою. 4) Кількість елементів в синонімічному ряді коливається від 2 до 8. 5) Досліджуваній термінології притаманна і синонімічна варіантність. Зокрема, виокремлюємо графічні, фонетико-графічні, словотвірні та синтаксичні варіанти синонімів.

Подальше вивчення системних зв'язків у термінології сфери охорони довкілля включає перспективне вивчення антонімічних відношень, аналіз полісемічних та омонімічних термінів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балабан Т. Англо-український словник-довідник інженерії довкілля / Т. Балабан. – Львів : видавництво Державного університету „Львівська політехніка”, 2000, – 400 с.
2. Біян Н. Р. Синонімічні й антонімічні відношення в сучасній англійській терміносистемі туризму / Н. Р. Біян // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки – Розділ II. Термінознавство. – № 6 (ч. 2), 2011. – С. 117–122.

3. Гінзбург М. Д. Тлумачний російсько-українсько-англійський словник з екології. Основні терміни / М. Д. Гінзбург, Н. І. Азімова, І. О. Требульова та ін. – Харків., 2000. – 736 с.
4. Даниленко В. П. Лексико-семантические и грамматические особенности слов-терминов / В. П. Даниленко // Исследования по русской терминологии. – М. : Наука, 1971. – С. 5–23.
5. Закреницька Л. Синоніми і варіанти в англійській християнсько-богословській терміносистемі / Л. Закреницька // Науковий вісник Чернівецького університету. – Серія „Германська філологія”. – Вип. 370–371. – Чернівці : Рута, 2008. – С. 146–154.
6. Клименко О. М. Англо-український тлумачний словник термінів і термінологічних скорочень екології та охорони довкілля / О. М. Клименко, О. Л. Вакуленко, О. В. Сахнюк. – Рівне. – 2001. – 326 с.
7. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2006. – 416 с.
8. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии: Вопросы теории и методики / Д. С. Лотте. – М., 1961. – 200 с.
9. Панько Т. І. Українське термінознавство : [підручник] / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
10. Русинова Л. Н. О некоторых вопросах упорядочения и стандартизации терминологии (терминологическая синонимия) / Л. Н. Русинова // Термины в языке и речи. Межвуз. Сборник. – Горький. – 1985. – С. 25–32.
11. Цаголова Р. С. Лексико-семантические особенности политико-экономической терминологии / Р. С. Цаголова. – М. – МГУ. – 1985. – 146 с.
12. Lee C. C. Dictionary of Environmental Legal Terms / C. C. Lee. – New York. 1997. – 818p.